การสร้างอัตลักษณ์ของผ้าทอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย สู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว

Chiang Sean's Textile Identity Creation of Chiang Rai Province Toward Value Added on Tourism Products

- อรวรรณ บุญพัฒน์
  ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. สาขาวิชาการบริหารโรงแรม สำนักวิชาการท่องเที่ยว
  มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
  Orawan Boonpat
  Assistant Professor, Ph.D., Division of Hotel Administration, School of Tourism,
  Chiang Rai Rajabhat University, E-mail: orawan.boo@crru.ac.th
- ปริพรรน์ แก้วเนตร
  อาจารย์ โปรแกรมสาขาวิชาการบริหารโรงแรม สำนักวิชาการท่องเที่ยว
  มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย
  Paripan Kaewnet
  Lecturer of Hotel Administration Program, School of Tourism,
  Chiang Rai Rajabhat University, E-mail: Paripan.kae@crru.ac.th

Abstract

This research aims to (1) study the context of textile in Chiang Saen, and (2) create the identity of Chiang Saen's textile to increase the value of tourism products. According to studies, there are only 3 sub-districts in Chiang Saen still made textile: Wiang, Yonok and Sri Don Mun.

This study uses in-depth interview with key informants and stakeholder in Chiang Saen District by quota or random sampling method. Lai Kohpansao is selected because of the strange patterned, aesthetics and convey the identity of Chiang Saen. In addition, The five basic patterns consisted of Lai Kohpansao, Lai Seu-yoi, Lai Galae and Lai Dokmali. and Lai Kai Pla also have meaning to increase the value of tourism products. This pattern is related to the way of life and culture of Chiang Saen. The products can create the story and explain to tourists understanding and aware of textile's products.

Keywords: Textile Identity, Chiang Sean Textile, Local Textile

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาบริบทด้านผ้าทออำเภอเชียงแสน และ 2) เพื่อสร้างอัตลักษณ์ผ้าทอเชียงแสนสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว จากการศึกษาพบว่า อำเภอเชียงแสนทั้ง 6 ตำบล มีเพียง 3 ตำบล ที่ยังคงสืบทอดศิลปหัตถกรรมด้านการทอผ้า ได้แก่ ตำบลเวียง ตำบลโยนก และตำบลศรีดอนมูล

การศึกษาในครั้งนี้ใช้รูปแบบการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลที่สำคัญ (Key Informants) ที่เกี่ยวข้องในอำเภอเชียงแสน โดยวิธีการสุ่มแบบโควต้า หรือการสุ่มโดยกำหนดสัดส่วน (Quota Sampling) จากการศึกษาในครั้งนี้ ลายผ้าทอที่ได้รับการส่งเสริมเพื่อให้เป็นอัตลักษณ์ของเชียงแสน ได้แก่ ลายขอพันเสา โดยเลือกจากลายพื้นฐานเดิม 5 ลาย (ลายขอพันเสา ลายเสือย่อย ลายกาแล ลายดอกมะลิ และลายไข่ปลา) เนื่องด้วยเป็นลายที่มีลักษณะเด่น มีความงามและสื่อถึงความเป็นอัตลักษณ์ของเชียงแสนได้มากที่สุด นอกจากนี้งานวิจัยยังได้เพิ่มการอธิบายความหมายของลายผ้าทอทั้ง 5 ลาย เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่มของสินค้าทางการท่องเที่ยวเนื่องด้วยลายผ้ามีความเกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิต และวิถีวัฒนธรรมของคนเชียงแสน เป็นการสร้างสรรค์งานจากการอธิบายความและเรื่องเล่า เพื่อให้นักท่องเที่ยวเกิดการรับรู้และเข้าใจในผลิตภัณฑ์ผ้าทอมากยิ่งขึ้น

คำสำคัญ : ผ้าทอเชียงแสน อัตลักษณ์ผ้าทอ ผ้าทอพื้นเมือง

บทนำ

อุตสาหกรรมการท่องเที่ยวเป็นอุตสาหกรรมที่มีความสำคัญ เป็นเครื่องมือที่ช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของแต่ละประเทศ ยุทธศาสตร์การพัฒนาของแต่ละประเทศจึงให้ความสำคัญในเรื่องการท่องเที่ยว ซึ่งหากประเทศใดมีแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาประเทศที่ชัดเจน บนพื้นฐานของเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง โครงสร้างพื้นฐานที่ดี ทรัพยากรธรรมชาติมีความอุดมสมบูรณ์และบุคลากรภาคการท่องเที่ยวมีศักยภาพด้วยแล้ว จะเป็นปัจจัยสำคัญที่จะช่วยผลักดันให้ประเทศนั้น ๆ มีข้อได้เปรียบในการแข่งขันและสามารถพัฒนาการท่องเที่ยวของตนให้เติบโตได้อย่างมั่นคง (Ministry of Tourism and Sports, 2015)

ข้อมูลการเดินทางของนักท่องเที่ยวจากองค์การการท่องเที่ยวโลก (UNWTO) พบว่า ในปี ค.ศ. 2013 มีนักท่องเที่ยวที่เดินทางระหว่างประเทศทั่วโลกจำนวน 1,087 ล้านคน เพิ่มขึ้นจาก 1,035 ล้านคน ทั้งนี้ UNWTO คาดการณ์ว่า ในปี ค.ศ. 2030 จำนวนนักท่องเที่ยวโลกจะเพิ่มเป็น 1,800 ล้านคน ด้วยอัตราการขยายตัวเฉลี่ยร้อยละ 3.3 ต่อปีและคาดการณ์ว่า ในปี ค.ศ. 2015 เป็นต้นไป ตลาดเกิดใหม่หรือกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาจะเป็นกลุ่มประเทศที่มีจำนวนนักท่องเที่ยวขยายตัวในอัตราที่สูงกว่าตลาดประเทศที่พัฒนาแล้ว โดยภูมิภาคเอเชียและแปซิฟิกจะเป็นภูมิภาค ที่มีอัตราการขยายตัวสูงที่สุด

แผนแม่บทการท่องเที่ยวระยะ 5 ปี ระหว่าง พ.ศ. 2560-2564 ของการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ได้ตั้งเป้าพลิก “ชุมชนท่องเที่ยว” สู่ก้าวใหม่ด้วยการใช้นวัตกรรมออกแบบการผลิตสินค้า ทั้งแหล่งท่องเที่ยวและ

ผลิตภัณฑ์พื้นเมือง มาตรฐาน บริการซึ่งมีอัตลักษณ์ท้องถิ่นวางขาย การใช้ทรัพยากรธรรมชาติอย่างคุ้มค่าเพื่อประโยชน์สูงสุดที่จะตอบโจทก์ท้าทายในการสร้าง “ดุลยภาพ” ทางเศรษฐกิจ สิ่งแวดล้อม สังคม ควบคู่กับการเพิ่ม ทั้งรายได้และค่าใช้จ่ายเฉลี่ยต่อคนจากนักท่องเที่ยวคนไทยและทั่วโลก (Gotomanager 360, Retrived from 2017 December 10)

การท่องเที่ยวเชียงแสนได้รับการตอบรับจากนักท่องเที่ยว ว่าเป็นพื้นที่การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของจังหวัดเชียงรายในขณะที่จังหวัดเชียงรายเองนั้น ก็ได้ส่งเสริมการท่องเที่ยวอารยธรรมล้านนาตามยุทธศาสตร์การพัฒนาการท่องเที่ยวของประเทศ อำเภอเชียงแสนนั้นได้รับความสนใจจากนักท่องเที่ยวในเรื่องการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม แต่เชียงแสนยังขาดสินค้าที่สื่อถึงอัตลักษณ์ที่ชัดเจนเป็นที่จดจำของนักท่องเที่ยว ทั้งที่แท้จริงแล้วเชียงแสนมีผ้าทอ ที่มีเอกลักษณ์ อาทิเช่น ผ้าลายดอกพิกุล ผ้าลายดอกบัว เป็นผ้าทอลายโบราณที่มีมานาน แต่อย่างไรก็ตาม ยังไม่เป็นที่รู้จักของผู้มาเยือน และนักท่องเที่ยว รวมทั้ง ภูมิปัญญาการผลิตผ้าทอ มีการลดจำนวนลง ผู้ที่สามารถทอผ้าลายโบราณเป็นผู้ที่มีอายุมาก ประกอบกับคนรุ่นใหม่ยังไม่เห็นความสำคัญ จึงทำให้ไม่มี การถ่ายทอดภูมิปัญญาดังกล่าว เกรงว่าหากเป็นเช่นนี้ต่อไป งานฝีมือที่ทรงคุณค่าอาจสูญหายไปกับกาลเวลา จากแนวคิดในเรื่องอัตลักษณ์ ของ Fuangfusakul (2016) และ Suweranon (2015) แนวคิดเรื่องการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวของ Small and Medium Enterprises Developing Institute (2018) ที่กล่าวถึงการออกแบบผลิตภัณฑ์เพื่อการสร้างคุณค่า การมีอัตลักษณ์ที่ชัดเจน น่าสนใจในตัวสินค้า ทำให้ผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาการสร้างอัตลักษณ์ของผ้าทอของอำเภอเชียงแสนที่สามารถบอกความเป็นเชียงแสนได้ชัดเจนที่สุด ซึ่งจะช่วยตอบโจทย์สินค้าที่ระลึกที่มีความแตกต่าง เป็นการส่งเสริมผลิตภัณฑ์ชุมชนให้ได้รับการยอมรับ ทั้งในระดับท้องถิ่น ระดับภูมิภาคหรือในระดับประเทศ หากมีการหารูปแบบผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสม มีการทำการ ตลาดที่ดี การส่งเสริมสินค้าและของที่ระลึกประเภทผ้าทอที่มีอัตลักษณ์ของเชียงแสนจึงเป็นสิ่งที่ ควรเร่ง ศึกษาเป็นอย่างยิ่ง เพื่อให้ภูมิปัญญาที่ทรงคุณค่ายังอยู่คู่เมืองเก่าเชียงแสน เพื่อช่วยส่งเสริมคุณค่าของสินค้า ท้องถิ่นไม่ให้สูญหาย รวมถึงการช่วยเพิ่มมูลค่าของสินค้า สามารถกระจายรายได้สู่ชุมชนเพื่อเศรษฐกิจ ที่ดีขึ้นและส่งเสริมคุณภาพชีวิตของชุมชนให้ดียิ่งขึ้น

วัตถุประสงค์

1. เพื่อศึกษาบริบทด้านการทอผ้าอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย
2. เพื่อสร้างอัตลักษณ์ผ้าทอเชียงแสนสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว

ขอบเขตการวิจัย

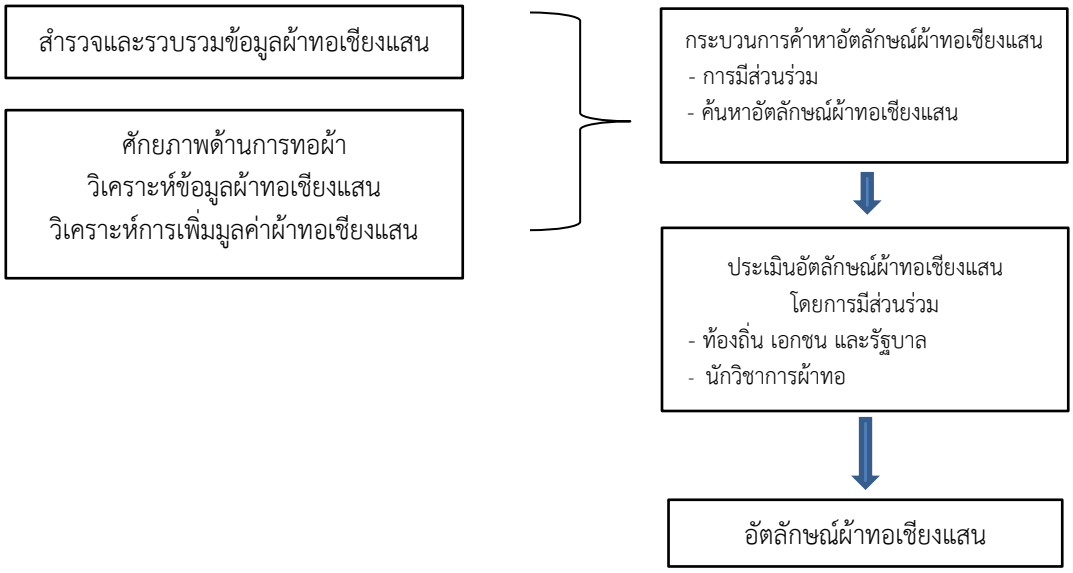
1. ขอบเขตด้านเนื้อหา : ศึกษาเรื่องผ้าทอของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ได้แก่ ประเภทของผ้าทอและลวดลายของอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

2. ขอบเขตด้านประชากรที่ศึกษา : ชุมชนที่มีผ้าทอในอำเภอเมืองเชียงแสน จำนวน 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านแซว ตำบลป่าสัก ตำบลแม่เงิน ตำบลโยนก ตำบลเวียง และตำบลศรีดอนมูล

3. ขอบเขตด้านสถานที่ทำการศึกษา : ชุมชนที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการผลิตผ้าทอเชียงแสน ครอบคุลมทั้ง 6 ตำบล ได้แก่ ตำบลบ้านแซว ตำบลป่าสัก ตำบลแม่เงิน ตำบลโยนก ตำบลเวียง และตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

4. ขอบเขตด้านระยะเวลาที่ศึกษา : ตั้งแต่เดือนกุมภาพันธ์ 2560 – เดือนมกราคม 2561

กรอบแนวคิด

นิยามศัพท์

ภูมิปัญญา (Local Wisdom) หมายถึง พื้นฐานความรู้ ความสามารถ ความคิด ความเชื่อ ความสามารถในการแก้ปัญหาโดยใช้ประสบการณ์ที่สั่งสมไว้ในการดำรงชีวิตในสภาพแวดล้อมธรรมชาติ สังคมและวัฒนธรรม ได้มีการสืบสานกันมา ในพื้นที่กลุ่มชนเหล่านั้นตั้งถิ่นฐานอยู่รวมทั้งได้มีการแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับกลุ่มอื่นด้วย

การสร้างอัตลักษณ์ (Identity) หมายถึง การหาคุณลักษณะเฉพาะตัวซึ่งเป็นตัวบงชี้ลักษณะ เฉพาะตัวบุคคล สังคมชุมชน ประเทศนั้น ๆ เช่น เชื้อชาติ ภาษา วัฒนธรรม ท้องถิ่นและศาสนา โดยมีความเป็นสากลและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมหรือสร้างตัวตนจากวัฒนธรรมย่อย ที่มีความชัดเจนและเป็นที่จดจำ

ผ้าทอเชียงแสน (Chiang Saen Textile) หมายถึง ผ้าทอที่เป็นเอกลักษณ์เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาโดยมีลวดลายที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวเชียงแสน หรือลวดลายที่ถอดจากผ้าเชียงแสนโบราณ ตามวิถีชีวิตความเป็นอยู่ คติความเชื่อจารีต ประเพณี

การเพิ่มมูลค่า (Value Added) หมายถึง การใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างให้สินค้าเกิดมูลค่าเพิ่มและเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับคุณค่าจากการบริโภคสินค้านั้นสูงขึ้น

การทบทวนวรรณกรรม

Fuangfusakul, A. (2016) ได้กล่าวถึงอัตลักษณ์ (Identity) ว่ามีความสำคัญเป็นพิเศษ เนื่องจากเป็นปริมณฑลที่เชื่อมระหว่าง “ความเป็นปัจเจก” ที่เชื่อมต่อสัมพันธ์กับสังคม สังคมกำหนดบทบาทหน้าที่และระบบคุณค่ามากับมนุษย์ ส่วน Suweranon, p. (2015) กล่าวถึง การนิยามตัวเอง รู้จักตัวเองจากสิ่งที่เหมือนกับตัวเอง อาจเหมือนโดยมีการยึดสัญลักษณ์บางอย่าง แบบแผน ความประพฤติ ขนบธรรมเนียมประเพณี และผลประโยชน์บางอย่างร่วมกันก็ได้ และการรู้จักตัวเองจากสิ่งที่ไม่ใช่ตัวเอง Panyakaew, W. (2016) ศึกษาในเรื่องอัตลักษณ์และพบว่าอัตลักษณ์นั้นช่วยให้มองเห็นความละเอียดอ่อนของความหมายในกระบวนการสร้างอัตลักษณ์ว่าเราจะอยู่ร่วมกันอย่างไรในความแตกต่าง การหลอมละลายอัตลักษณ์ก่อให้เกิดการตระหนักรู้ นอกจากนี้ Suweranon, P. (2015) กล่าวว่า อัตลักษณ์ใหม่เกิดขึ้นมักถูกนิยมโดยผูกติดกับระบบคุณค่า หรือความเป็นชุมชนในลักษณะใดลักษณะหนึ่ง หลายกรณีนำไปสู่การรื้อฟื้นอัตลักษณ์ในอดีต

การสร้างอัตลักษณ์หรือความเป็นตัวตนนั้นในปัจจุบันมีความแตกต่างจากการรับรู้ในอดีต ที่เข้าใจว่าเป็นการมุ่งสร้างความเป็นหนึ่งเดียว มีความพิเศษโดยไม่มีใครเหมือน แต่กลับเป็นการเปลี่ยนแปลงของความแตกต่างในความเหมือนจากหลายอย่างหรือหลายแห่งมาผสานรวมกัน รวมถึงการเข้าใจถึงความเป็นตัวตนและความเข้าใจในความแตกต่างของตนเอง

ส่วนแนวคิดเรื่องการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ทางการท่องเที่ยวนั้น ในยุคสมัยของการแข่งขันนั้นการคิดหรือการสร้างผลิตภัณฑ์หรือการบริการใด ๆ ต้องคิดให้เหนือขั้นกว่าที่เคยเป็น การต้องสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มีความสร้างสรรค์ หรือธุรกิจสร้างสรรค์ ซึ่งหมายถึงธุรกิจที่ใช้ความคิดสร้างสรรค์ในการสร้างมูลค่าเพิ่มอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้ผู้บริโภคได้รับคุณค่าจากการบริโภคผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้นสูงขึ้น ไม่ว่าจะสัมผัสได้ทางกายภาพหรืออารมณ์ความรู้สึก (Soonthornchareon, W., n.d.) ส่วน Small and Medium Enterprises Developing Instutute (2018) กล่าวถึงการเพิ่มมูลค่าผลผลิตและออกแบบผลิตภัณฑ์การสร้างสรรค์คุณค่า (Value Creation) ว่าเป็นกลยุทธ์สำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันให้แก่ธุรกิจ ในยุคที่ต้องขับเคลื่อนด้วยทุนสมอง สติปัญญา และความคิดสร้างสรรค์ แทนการแข่งขันด้วยการใช้ความได้เปรียบด้านวัตถุดิบ แรงงาน และความสามารถในการผลิต ตามแนวคิดเดิมของระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมการผลิตจำนวนมาก (Mass Production) ซึ่งกำลังหมดสมัย ไม่สามารถแข่งขันได้ในปัจจุบัน การสร้างสรรค์คุณค่ามีความแตกต่างจากการเพิ่มมูลค่าซึ่งเป็นคำที่มีความคุ้นเคยกันมานานทั้งในด้านความหมายและแนวคิดการสร้างสรรค์คุณค่าคือ กระบวนการที่ให้ความสำคัญกับผู้บริโภค ด้วยการเพิ่มคุณค่า ซึ่งได้มาจากทุนสร้างสรรค์ต่าง ๆ เช่น ศิลปวัฒนธรรม ภูมิปัญญา ทรัพยากรธรรมชาติ นวัตกรรม หรือเทคโนโลยี เข้าไปในผลิตภัณฑ์หรือบริการ ทำให้เกิดความนิยม และการยอมรับจากผู้บริโภค

การสร้างมูลค่าเพิ่มของสินค้าในปัจจุบันจึงต้องอาศัยปัจจัยที่สำคัญหลายด้านประกอบกัน ทั้งเรื่องของการสร้างสรรค์คุณค่า การยกระดับคุณค่า ความต้องการและทัศนคติของผู้บริโภคมาเป็นองค์ประกอบในการศึกษาแนวทางและทิศทางในการพัฒนาสินค้าให้เหมาะสมกับความต้องการที่แท้จริง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาในครั้งนี้ ประกอบด้วย Jutavipa, W. (2012) ทำการศึกษาเรื่อง ผ้าทอกับชีวิตคนไทย จากผลการศึกษาพบว่า ประเภทของผ้าทอ สามารถแบ่งได้ 2 ประเภท คือ แบ่งตามวัตถุดิบที่ใช้ในการทอ แบ่งตามกรรมวิธีการทอ ความละเอียดของลวดลาย ความประณีต ความงดงามของลวดลายได้มาจากกระบวนการถ่ายทอดกันในครอบครัว รุ่นต่อรุ่น ตั้งแต่ผู้ทอยังเด็ก ฝีมือและลวดลายการทอจะพัฒนาผ่านประสบการณ์ ระยะเวลาที่บ่มเพาะโดยผู้ทอเอง จนเกิดอัตลักษณ์ของแต่ละกลุ่มทั่วประเทศไทย ผ้าทอมีความสำคัญโดยสะท้อนให้เห็นวิถีชีวิตและสังคมไทยแต่ละภูมิภาค รวมถึงความสัมพันธ์ระหว่างขนบธรรมเนียมประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ตั้งแต่เกิดจนตาย ในปัจจุบันผ้าทอมีประโยชน์ใช้สอยในชีวิตประจำวันด้วยการนำมาตัดเย็บเสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่ม โดยการออกแบบให้เหมาะสมกับยุคสมัย ดังนั้นผ้าทอไทยจึงต้องได้รับการอนุรักษ์ทั้งจากภาครัฐและเอกชน ส่วนงานของ Chokbandansuk, W., et al. (2016) ที่ศึกษาเรื่องการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทอผ้าตีนจกในจังหวัดราชบุรี จากผลการศึกษาพบว่าผ้าตีนจกไทยวน เป็นผ้าทอพื้นเมืองซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของชาวโยนกแห่งเมืองเชียงแสนที่มีการสืบทอดกันมาหลายช่วงอายุคน ข้อค้นพบจากงานวิจัยคือ ลวดลายผ้าตีนจกซึ่งเป็นลายดั้งเดิมของชาวไทยวนราชบุรี มี 8 ลาย ได้แก่ ดอกเชีย กาบ หน้าหมอน โก้งเก้ง กาบดอกแก้ว และหักนกคู่ ผู้วิจัยได้จัดเก็บอย่างเป็นระบบด้วยการจัดทำเป็นคู่มือการทอผ้าตีนจกไทยวนราชบุรี เผยแพร่และถ่ายทอดคู่มือไปยังกลุ่มคนที่สนใจและจัดฝึกอบรมให้กับช่างทอผ้าตีนจกรุ่นใหม่ จำนวน 15 คน ผลการฝึกอบรมพบว่าผู้เข้าอบรมทุกคนได้รับความรู้ในการทอผ้าเพิ่มขึ้น สามารถทอผ้าตีนจกลายพื้นฐานได้ และรู้จักลวดลายผ้าตีนจกมากขึ้น นอกจากนี้ Photisuya, A. (2019) ศึกษาเรื่องการอนุรักษ์และสืบสานผ้าซิ่นตีนจกไทยวน ชุมชนบ้าน หัวเมือง ตำบลศรีษะเกษ อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน ผลการศึกษาพบว่าหัตถกรรมการทอผ้าตีนจกในหมู่บ้านหัวเมือง อำเภอนาน้อย จังหวัดน่าน เหลืออยู่จำนวน 20 หลังคาเรือน ผู้ทอมีอายุ 50-80 ปี ส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรรม และหัตถกรรมหลังจากว่างเว้นจากฤดูเกษตรกรรม โดยทอผ้าในครัวเรือนของตน ลวดลายของผ้าตีนจกที่พบมีความเป็นอัตลักษณ์ของบ้าน หัวเมือง คือ นิยมทอหมายซิ่นในผ้าตีนจกซึ่งแตกต่างจากการทอผ้าตีนจกในพื้นที่อื่น ๆ ปัจจุบันได้นำลายนกคู่ และลายเลขาคณิต ซึ่งลวดลายโบราณในท้องถิ่นมาแกะลาย นิยมใช้เส้นดิ้นเงินดิ้นทองทอลวดลายเต็มช่องของลายตีนจก มีการแทรกไหมสีบ้างเล็กน้อย

ในปัจจุบันขาดการสืบทอดและการเรียนรู้การทอผ้าตีนจก ทำให้องค์ความรู้สูญหายไป นอกจากนี้การผลิตไม่เพียงพอต่อความต้องการของตลาด จึงควรมีการตั้งศูนย์การเรียนรู้งานหัตถกรรมของผ้าตีนจกในชุมชนโดยมีแนวทางในการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ทางวัฒนธรรม อนุรักษ์ สืบสานและเชิดชูความสามารถของช่างทอผ้าตีนจก และเพื่อเสริมสร้างการประกอบอาชีพของคนในท้องถิ่น จากงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สรุปได้ว่า คุณลักษณ์ศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่นสามารถนำมาประยุกต์เป็นผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นเพื่อมูลค่าทางเศรษฐกิจการท่องเที่ยวเชิงศิลปวัฒนธรรม โดยใช้คุณค่าอัตลักษณ์ของผ้าทอ เสริมสร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิตในชุมชนและสามารถทำเส้นท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของผ้าทอพื้นเมืองได้ด้วย

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยนี้ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการสัมภาษณ์เชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลดังนี้ 1) การสำรวจและรวบรวมข้อมูลผ้าทอเชียงแสนจากประชากรในพื้นที่ 6 ตำบล และประกอบด้วย กลุ่มผู้สูงอายุที่ถ่ายทอดประวัติ วิถีวัฒนธรรมของชุมชน และวัฒนธรรมการแต่งกายชาวเชียงแสน กลุ่มผู้นำชุมชนที่มีบทบาทหน้าที่ในการพัฒนาชุมชนที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่ กลุ่มอนุรักษ์ผ้าทอและวิถีวัฒนธรรมล้านนาเมืองเชียงแสน และกลุ่มที่มีส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมสินค้าท้องถิ่น 2) การศึกษาบริบททรัพยากรบุคคลด้านการทอผ้า ประกอบด้วย กลุ่มชมรมแม่บ้านในพื้นที่ที่มีวิถีวัฒนธรรมการทอผ้า 6 ตำบล บุคคลที่ช่วยในการกำหนด อัตลักษณ์ผ้าทอเชียงแสนสู่การเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยวและกลุ่มนักวิชาการด้านวัฒนธรรมและผ้าทอ

เครื่องมือที่ใช้วิจัยได้แก่ 1. แบบสัมภาษณ์ตามกลุ่มตัวอย่าง โดยเป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก ซึ่งยึดตามประเด็นคำถาม แบบเดียวกัน แต่คำถามแต่ละข้ออาจแตกต่างกันตามกลุ่มตัวอย่าง โดยมีประเด็นคำถามหลักประกอบด้วย 1.1) ข้อมูลเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่นในพื้นที่ 1.2) ข้อมูลของผู้รู้ที่มีความสามารถในการทอผ้าในพื้นที่ 1.3) ข้อมูลเรื่องผ้าทอ รูปแบบและลวดลายในอดีตและปัจจุบัน 1.4) ข้อมูลทั่วไปของสินค้าที่ระลึกในพื้นที่ 1.5) ข้อเสนอแนะด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง และ 2. แบบประชุมกลุ่มย่อย เพื่อให้ได้ข้อมูลเรื่องการทอผ้าและลวดลายของผ้าทอและข้อมูลเรื่องสินค้าที่ระลึก

สรุปผลการวิจัย

การศึกษาในครั้งนี้สามารถสรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์ที่ศึกษา ดังนี้

1) บริบทด้านผ้าทออำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ผ้าทอพื้นเมืองอำเภอเชียงแสน เดิมมีกลุ่มผ้าทอ 5 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มไทยลื้อ ที่บ้านวังลาว หมู่ที่ 5 ตำบลเวียง ทอย่าม สไบและตุง 2) กลุ่มทอผ้าวัดผาเงา บ้านสบคำ หมู่ที่ 5 ตำบลเวียง เป็นกลุ่มที่บรรพบุรุษอพยพมาจากฝั่งลาว พระครูไพศาลพัฒนาภิรัต (ยศในขณะนั้น) เจ้าอาวาสวัดผาเงาได้ให้การส่งเสริมสนับสนุนมีการทอผ้าพื้นเมืองสืบทอดลายเชียงแสนโดยอนุรักษ์ลายเก่าดั้งเดิม และปรับลายจกของบ้านคูบัว จังหวัดราชบุรี 3) กลุ่มคนพื้นถิ่นเชียงแสนที่บ้านสบกก หมู่ 7 ตำบลบ้านแซว มีศูนย์การเรียนทอผ้า 4) กลุ่มทอผ้าบ้านสันธาตุ ตำบลโยนก ทอผ้าไหม และ 5) กลุ่มทอผ้าบ้านศรีดอนมูล ทอตุงและทอผ้าซิ่นต่าง ๆ (Fine Arts Department, 2004)

จากการเก็บข้อมูลในพื้นที่ใน 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลเวียง ตำบลบ้านแซว และตำบลโยนก พบว่า

1. ตำบลเวียง (บ้านวังลาว และบ้านสบคำ วัดพระธาตุผาเงา)

1.1 บ้านวังลาว มีลวดลายการทอผ้า 5 ลาย คือ ลายดาว ลายแอวขัน ลายเหลื่อม ลายขอ และลายน้ำไหล รูปแบบ การทอผ้าของบ้านวังลาวในพื้นที่ตำบลเวียง มี 2 ลักษณะ คือ 1) การทอแบบรวมกลุ่มสตรีบ้านวังลาว ในพื้นที่วัดวังลาวทำเป็นธุรกิจ มีรูปแบบลายผ้า 5 ลาย และเปิดหน้าร้านขายสินค้าโดยการจัดการแบบแบ่งงานและแบ่งหน้าที่อย่างชัดเจน มีแผนกทอ แผนกขาย แผนกบัญชี ทำการสรุปต้นทุนกำไร

และแบ่งสัดส่วนกันตามแนวปฏิบัติของกลุ่ม และ 2) การทอผ้าเพื่อจำหน่ายเอง โดยผู้ทอมีหน้าร้านขายสินค้าเป็นของตนเอง ส่วนสินค้าที่ขาย ประกอบด้วย ผ้าทอที่นำมาตัดเย็บเป็น เสื้อ ซิ่น ผ้าคลุมไหล่ ย่าม กระเป๋า ชุดที่รองจาน และตุงล้านนา สินค้าที่ได้รับความนิยมมากที่สุดคือย่ามขนาดต่าง ๆ ที่ลูกค้ามาสั่งทำ ตามขนาดและลวดลายของกลุ่มที่มีให้ลูกค้าเลือก ส่วนด้านบุคลากรการทอผ้าของบ้านวังลาว ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน ในปัจจุบันนั้น มีผู้ที่สามารถทอผ้าลวดลายโบราณได้ และยังมีชีวิตอยู่ จำนวน 3 คน แต่อย่างไรก็ตาม เนื่องจากอายุที่มากขึ้นทำให้ไม่สามารถทอเพื่อจำหน่ายได้ ปัจจุบันสามารถทอเพื่อใช้เองเท่านั้น ประกอบกับไม่มีการถ่ายทอดความรู้สู่คนรุ่นใหม่ จึงทำให้ไม่มีการสานต่อลายผ้าทอโบราณในปัจจุบัน

1.2 บ้านสบคำ พิพิธภัณฑ์ผ้าทอล้านนาเชียงแสน วัดพระธาตุผาเงา ปัจจุบันเป็นพื้นที่จัดจำหน่ายผ้าทอเชียงแสน ลวดลายดั้งเดิม มีผ้าแบบเป็นผืน เสื้อ ซิ่น มีทั้งแบบที่ตัดเย็บแบบสำเร็จรูปและแบบที่สั่งตัด นอกจากนี้ ในพื้นที่เดียวกันยังเป็นพิพิธภัณฑ์ผ้าทอของเชียงแสนที่จัดเป็นนิทรรศการให้ผู้มาเยือนได้ชมและศึกษาถึงวิวัฒนาการผ้าทอเชียงแสน ที่มีตัวอย่างผ้านุ่งของเชียงแสน ไทยวนคูบัว ราชบุรี เป็นต้น

ช่างทอผ้าบ้านสบคำ ในพื้นที่วัดพระธาตุผาเงา เป็นกลุ่มทอผ้าที่สามารถทอลวดลายผ้าทอพื้นเมืองของอำเภอเชียงแสน ทั้ง 5 ลายหลัก ได้แก่ ลายขอพันเสา ลายกาแล ลายเสือย่อย ลายดอกมะลิและลายไข่ปลา ได้ทุกคน ลวดลายดังกล่าวได้ทำการจดลิขสิทธิ์โดยกลุ่มผ้าทอพื้นเมืองเชียงแสน ไว้เมื่อประมาณ ปี พ.ศ. 2539 นอกจากนี้ กลุ่มทอผ้าสามารถทอลายอื่น ๆ ที่ลูกค้าสั่งทำได้ เช่น ลายน้ำไหล ลายเชียงแสนดอกเล็ก ผ้าไทยวนและซิ่นตีนจก (Phra Budthayanmuni, 2017., Polsawat, S, 2017., Thammawong, A, 2017) ส่วนสินค้าที่ขาย ประกอบด้วย ผ้าทอเป็นผืน ผ้าซิ่นลายต่าง ๆ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ผ้าขาวม้า สไบ ของที่ระลึก เช่น กระเป๋าผ้ารองแก้ว เป็นต้น ปัจจุบันนั้น มีผู้ที่สามารถทอผ้าลวดลายเชียงแสนได้จำนวน 13 คน เป็นกลุ่มทอผ้าที่มีความเข้มแข็งที่สุดในอำเภอเชียงแสน เนื่องจากมีการจัดตั้งวิสาหกิจชุมชนของกลุ่มทอผ้า มีการจัดการเรื่องรายได้โดยสมาชิกอย่างชัดเจนและเป็นระบบ ประกอบกับได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐบาล เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ สำนักงานพัฒนาชุมชน เป็นต้น และหน่วยงานเอกชนที่เกี่ยวข้อง นอกจากนี้ ยังได้รับรางวัลในการรับรองความสามารถและฝีมือในการทอผ้าจากหลายหน่วยงาน ตัวอย่างลายผ้าทอของตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 ตัวอย่างลายผ้าตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ที่มา: Boonpat, O., Kaewnet, P., 2018

2. ตำบลบ้านแซว (บ้านวังซาง และบ้านป่าตึง)

2.1 บ้านวังซาง ผ้าทอในพื้นที่นี้มีต้นกำเนิดมาจากผ้าทอไทยลื้อ นิยมใช้สีสันตามความชอบ ได้แก่ สีเขียว สีแดง ซึ่งเป็นสีหลักในการทอ ลวดลายในการทอยังเน้นความเป็นไทยลื้อ เช่น ลายผ้าทอ ลายน้ำไหล และลายทั่วไปที่มีในอำเภอเชียงแสน เดิมที่บ้านวังซางมีศูนย์การทอผ้าที่ใช้ร่วมกับบ้านป่าตึง แต่ได้ถูกปิด เนื่องจากการเปลี่ยนผู้บริหารและปัจจุบันไม่มีการดำเนินการพัฒนาศูนย์การทอผ้าแต่อย่างไร ทำให้ชาวบ้านไปประกอบอาชีพอื่นแทน ส่วนบุคลากรด้านการทอผ้าของบ้านวังซาง ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน ปัจจุบันในหมู่บ้านมีจำนวน 96 หลังคาเรือน มีผู้ที่สามารถทอผ้าลายเชียงแสนแบบดั้งเดิม 5 ลาย ได้จำนวน 10 หลังคาเรือน

2.2 บ้านป่าตึง เดิมมีศูนย์การทอผ้าไทยลื้อในหมู่บ้าน แต่ปัจจุบันปิดร้างไม่เปิดให้บริการ ส่วนบุคลากรที่สามารถทอผ้าได้นั้นปัจจุบันนั้น ไม่มีแล้ว เนื่องจากมีอายุมากและไม่มีทายาทสืบทอดวิชาความรู้ ข้อมูลตัวอย่างลายผ้าทอของตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ดังภาพที่ 2

ภาพที่ 2 ตัวอย่างลายผ้าตำบลบ้านแซว อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

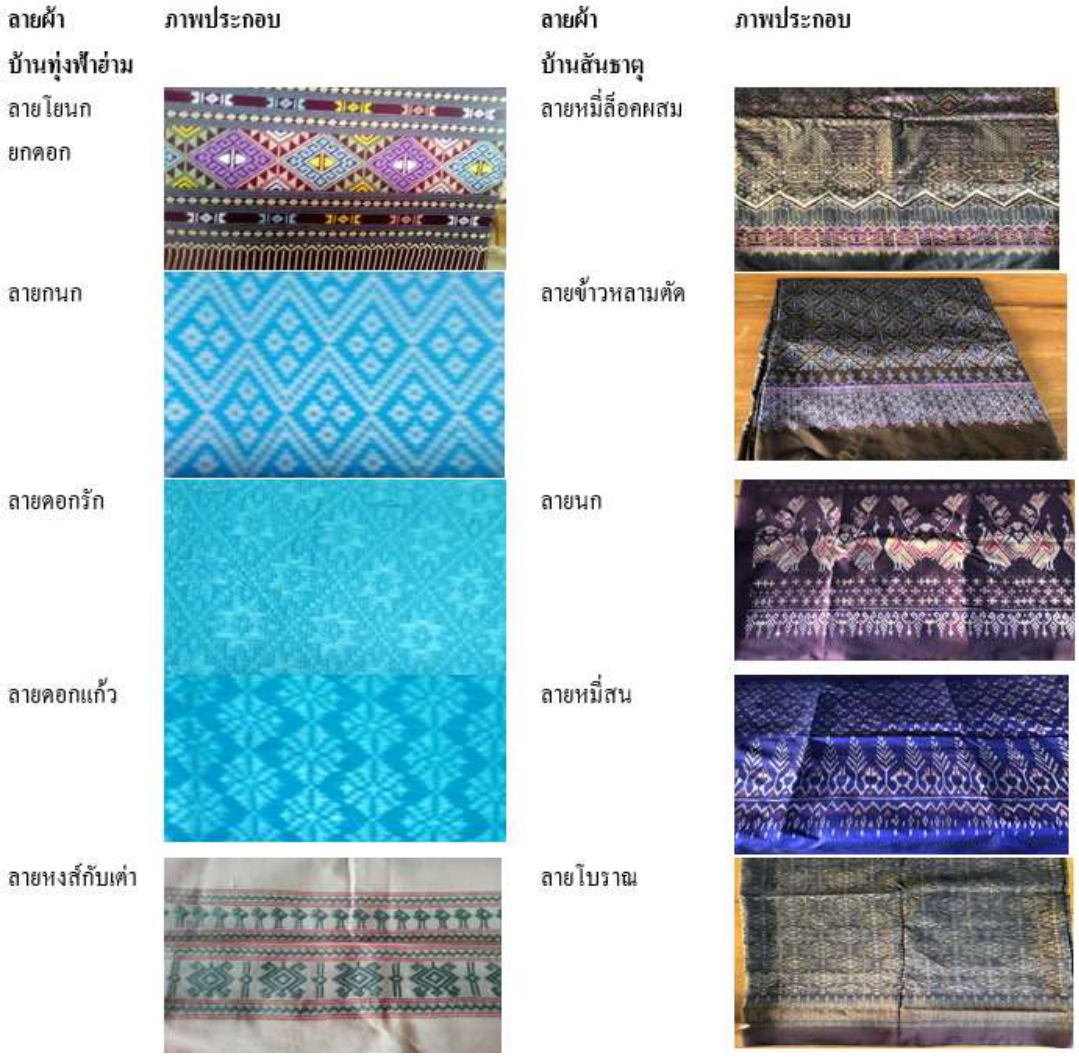
ที่มา: Boonpat, O., Kaewnet, P., 2018

3. ตำบลโยนก (บ้านทุ่งฟ้าฮ่ามและบ้านสันธาตุ)

3.1 บ้านทุ่งฟ้าฮ่าม กลุ่มผ้าทอบ้านทุ่งฟ้าฮ่าม มีธุรกิจผ้าทอที่ใช้ชื่อผลิตภัณฑ์ว่า ผ้าทอบ้านทุ่งฟ้าฮ่าม ก่อตั้งเมื่อวันที่ 10 มกราคม 2547 มีวัตถุประสงค์การจัดตั้งเพื่อให้กลุ่มผู้สูงอายุได้ใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยการนำเอาภูมิปัญญาดั้งเดิม เรื่องการทอผ้าที่ได้รับถ่ายทอดจากบรรพบุรุษทำให้เกิดเป็นรายได้ และพัฒนาเป็นผลิตภัณฑ์ประจำหมู่บ้าน เป็นการทำให้เกิดการรวมตัวของผู้สูงอายุ ช่วยส่งเสริมความสามัคคีในหมู่บ้าน ผลิตภัณฑ์ผ้าทอของบ้านทุ่งฟ้าฮ่ามนั้นเป็นผ้าทอมือ มีความประณีต สินค้าจึงมีคุณภาพและสวยงาม ด้วยความสวยงามของผ้าทอบ้านทุ่งฟ้าฮ่าม โดยลวดลายเด่น ๆ ประกอบด้วย โยนกยกดอก ลายกนก ลายดอกรัก ลายดอกแก้ว ลายหงส์กับเต่า ลายสี่สหาย ลายรังผึ้ง และลายสาม ทำให้ผ้าทอลายจก

ของบ้านทุ่งฟ้าฮ่ามได้รับรางวัล OTOP ผลิตภัณฑ์ระดับ 2 ดาว ในปี พ.ศ. 2547 และ ผลิตภัณฑ์ระดับ 3 ดาว ในปี พ.ศ. 2549 อีกด้วย (http://www.otoptoday.com/wisdom, Retreived from 2018 March 7) สินค้าในปัจจุบัน ประกอบด้วย ผ้าทอลายต่าง ๆ ผ้าซิ่น เสื้อผ้าสำเร็จรูปและของที่ระลึกที่ทำจากผ้าทอ ปัจจุบัน ในหมู่บ้านมีกี่ทอผ้าจำนวน 4 หลัง ผู้ที่สามารถทอผ้าได้มีจำนวน 4 คน

3.2 บ้านสันธาตุ เป็นกลุ่มผู้ทอผ้าไหมมัดหมี่ โดยมีต้นกำเนิดลวดลายและวิธีการมาจากประเทศลาว ประกอบกับเป็นชุมชนที่มีคนลาวอาศัยอยู่มาก่อน ลายผ้าจึงมีความคล้ายคลึงกับผ้าไหมลาว ลายผ้าที่ทำในปัจจุบันมีจำนวน 10 ลาย ประกอบด้วย ลายหมี่ล็อคผสม ลายลาวเทียน ลายนก ลายหมี่สน ลายโบราณ ลายดอกบัว ลายด้วยใจรัก ลายกระจับโคมห้า ลายหมี่ขั้นนาค และลายข้าวหลามตัด โดยสินค้าในปัจจุบัน ประกอบด้วย ผ้าไหมมัดหมี่ลายต่าง ๆ เสื้อผ้าสำเร็จรูป ปัจจุบัน ในหมู่บ้านมีผู้ที่สามารถทอผ้าได้จำนวน 3 คน ดังตัวอย่างลายผ้าทอของตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ดังภาพที่ 3

ภาพที่ 3 ตัวอย่างลายผ้าตำบลโยนก อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ที่มา: Boonpat, O., Kaewnet, P., 2018

ในการศึกษาจากพื้นที่อีก 3 ตำบล ได้แก่ ตำบลศรีดอนมูล ตำบลป่าสัก และ ตำบลแม่เงิน พบว่า ตำบลศรีดอนมูล บ้านศรีดอนมูล ปัจจุบันมีชื่อเสียงในเรื่องการทำตุงล้านนา มีลวดลายหลากหลาย เช่น ตุง 12 ราศี ที่ใช้สำหรับการบูชาพระธาตุประจำปีเกิด ตามคติความเชื่อของชาวล้านนา (ตุงช้าง ตามคติล้านนาใช้ช้างแทนหมู สำหรับผู้ที่เกิดปีกุน เพื่อบูชาพระธาตุดอยตุง เป็นต้น) และตุงประดับในงานบุญที่มีสีสันสวยงาม สินค้าในปัจจุบัน ด้านบุคลากรทางการทำตุงบ้านศรีดอนมูลนั้น มี 2 หมู่บ้าน ได้แก่ หมู่ 12 บ้านศรีดอนมูล และหมู่ 13 บ้านศรีดอนมูลใต้ โดยจัดทำเป็นกลุ่มอาชีพ มีการจัดทำรายรับรายจ่ายโดยชาวบ้านเป็นกรรมการและเป็นผู้ดูแล ดังตัวอย่างในภาพที่ 4

ภาพที่ 4 ตัวอย่างตุงล้านนาตำบลศรีดอนมูล อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย

ที่มา: Boonpat, O., Kaewnet, P., 2018

ตำบลป่าสัก ปัจจุบันไม่พบผู้ที่ทำอาชีพการทอผ้าแล้ว การประกอบอาชีพหลักเป็นอาชีพเกษตรกรรม การค้าขายและอาชีพอื่น ๆ ส่วนตำบลแม่เงิน ปัจจุบันไม่พบผู้ที่ทำอาชีพการทอผ้าพื้นเมืองแล้ว การประกอบอาชีพหลัก คือ อาชีพเกษตรกรรม การค้าขายและอาชีพอื่นๆ อย่างไรก็ตาม ตำบลแม่เงินมีชนเผ่าม้งที่ทำการทอผ้าขาย โดยผ้าทอของชนเผ่าในปัจจุบันได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวเช่นกัน

จากการรวบรวมข้อมูลเรื่องการทอผ้าพื้นเมืองอำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย มีจำนวน 3 ตำบลที่ยังคงรักษาอาชีพการทอผ้า แต่การทอผ้าแต่ละตำบลมีความแตกต่างกันออกไปตามรูปแบบด้านการตลาด บ้านสบคำเป็นหมู่บ้านเดียวที่มีการทอผ้าลายพื้นเมืองเชียงแสน ในพื้นที่วัดพระธาตุผาเงา มีผู้ที่สามารถทอผ้าลายเชียงแสนได้จำนวน 13 คน ส่วนตำบลโยนกนั้น บ้านทุ่งฟ้าฮ่ามมีผ้าทอพื้นเมืองลวดลายสวยงาม ส่วนบ้านสันธาตุนิยมทอผ้าไหมแบบอีสานลายต่าง ๆ และยังมีผู้ที่สามารถทอผ้าลายเชียงแสนได้จำนวน 7 คน ส่วนตำบลบ้านแซวนั้นปัจจุบันไม่มีผู้ประกอบอาชีพการทอผ้า แต่ยังมีผู้ที่สามารถทอผ้าได้ จำนวน 10 คน รวมผู้ที่สามารถทอผ้าพื้นเมืองเชียงแสนในปัจจุบัน จำนวน 33 คน

2) การสร้างอัตลักษณ์ผ้าทอเชียงแสนสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว

การศึกษาเรื่องการสร้างอัตลักษณ์ผ้าทอเชียงแสนสู่การเพิ่มมูลค่าสินค้าทางการท่องเที่ยว ผ้าทอเชียงแสนเป็นลายผ้าทอมีความที่มีความโดดเด่นในด้านวัฒนธรรมและมีความเป็นเอกลักษณ์สื่อถึงวิถีชีวิตของคนเชียงแสนได้เป็นอย่างดี ในการสร้างอัตลักษณ์ผ้าทอเชียงแสนจากการศึกษาและวิจัยเพื่อค้นหา อัตลักษณ์ของผ้าทอ พบว่า ผู้ที่ส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการผลิตผ้าทอ การสร้างลายผ้าทอ ตลอดจนถึงการส่งมอบสินค้าผ้าทอให้กับนักท่องเที่ยว ประกอบด้วย ปราชญ์ชาวบ้าน ผู้รู้และผู้ที่ทอผ้า หน่วยงานราชการ หน่วยงานเอกชน ได้จัดการระดมความคิดเห็นการประชุมกลุ่มย่อย ในภาคีเครือข่าย เพื่อสร้างลายผ้าทอเชียงแสนให้เป็นที่รู้จัก สร้างอัตลักษณ์ที่มีเรื่องราวทางประวัติศาสตร์โดยทำการศึกษาจากการอพยพ ของชาวเชียงแสนไปยังเมืองต่าง ๆ ในอดีต พบว่า ผ้าทอเชียงแสนนอกจากลายจำนวน 5 ลาย แล้วนั้น ผ้าทอพื้นเมืองเชียงแสน ยังมีลายตีนจกเช่นเดียวกับลวดลายตีนจกของอำเภอแม่แจ่ม จังหวัดเชียงใหม่ เนื่องอพยพ ย้ายถิ่นฐานของชาวเชียงแสนในอดีต เช่นเดียวกับการย้ายถิ่นฐานไปยังเมืองลำปาง เมืองราชบุรี และพบว่า ผ้าทอลายเชียงแสนในอดีตต้องประกอบด้วย ลวดลายตีนจกในส่วนท้ายของลายผ้าทอเชียงแสน (Phra Budthayanmuni, 2017., Chaikitti, M., 2017., Polsawat, S, 2017., Thammawong, S, 2017., Thammawong, A, 2017)

ในการสร้างอัตลักษณ์ผ้าทอเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับผ้าทอเชียงแสน จากการสรุปและระดมความคิดเห็นได้ผลสรุปได้ว่า 1) เลือกลายขอพันเสาเป็นลายอัตลักษณ์ของเชียงแสน ดังภาพที่ 5

ภาพที่ 5 ลายผ้าทอขอพันเสาคั่นด้วยลายดอกมะลิ

ที่มา: Boonpat, O., Kaewnet, P., 2018

ผ้าทอลายขอพันเสาทำปลายผ้าซิ่นเป็นตีนจกลายขอพันเสา โดยการทอผ้าเป็นผืนเดียวกัน หรือ การทอลักษณะแบบต่อกัน เป็นลายอัตลักษณ์ของเชียงแสน ซึ่งในการเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยวจะทอผ้าตามลูกค้าทำการสั่งซื้อเท่านั้นไม่มีการวางจำหน่ายทั่วไป โดยปัจจุบันจะทำการจำหน่ายเพียงแห่งเดียวก่อน คือ กลุ่มทอผ้าพื้นเมืองลายเชียงแสน ตำบลเวียง อำเภอเชียงแสน จังหวัดเชียงราย ภายในวัดพระธาตุผาเงา

2) การเพิ่มเรื่องราว ความเป็นวิถีวัฒนธรรม และธรรมชาติ เพื่อให้เกิดการอธิบายความเป็นมาและความเชื่อมโยงของวิถีวัฒนธรรมของเชียงแสนกับผ้าทอ ดังภาพที่ 6

ที่	ชื่อลายผ้า	ภาพประกอบ	ความหมาย
1	ลายขอพันเสา		ความผูกพัน/ ความมั่นคง ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่/ ความเกื้อกูล การอยู่ร่วมกัน/ ความสามัคคี/ ความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ส่งเสริมการงานให้ก้าวหน้ามั่นคง
2	ลายกาแล		ความงามสง่า/ ความโดดเด่น เอกลักษณ์ความเป็นล้านนา ความมั่งคั่ง มั่งมี ความเจริญรุ่งเรืองในหน้าที่การงาน
3	ลายเสื้อย่อย		ความน่าเกรงขาม/ความกล้าหาญ ความเข้มแข็ง ความมีอำนาจ การได้รับความเคารพ ยกย่อง นับถือจากผู้ร่วมงาน
4	ลายไข่ปลา		ความโยงใยที่ไม่มีวันสิ้นสุด ความรัก/ความผูกพัน/ความเอื้ออาทร ความยั่งยืน การได้รับความนิยมชมชอบ (คนฮักคนหุ่ม)
5	ลายดอกมะลิ		ความอ่อนหวาน/ ความเป็นกุลสตรี ความเป็นแม่หญิงล้านนา (เชียงแสน) ความกตัญญู/ การทดแทนคุณ ความรักของแม่ที่มีต่อลูก การได้รับความเคารพ ยกย่อง บูชา

ภาพที่ 6 ลายผ้าทออำเภอเชียงแสนและความหมายเพื่อส่งเสริมมูลค่าเพิ่มทางการตลาด

ที่มา: Boonpat, O., Kaewnet, P., 2018

อภิปรายผล

จากการผลการศึกษา ในการสร้างอัตลักษณ์ผ้าทอเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มทางสินค้าทางการท่องเที่ยว สอดคล้องกับแนวความคิดของ Small and MediumEnterprises Development Institute (2018) ว่าด้วยการเพิ่มมูลค่าผลผลิตและการออกแบบผลิตภัณฑ์การสร้างสรรค์คุณค่านั้นเป็นกลยุทธ์ที่สำคัญในการเสริมสร้างความสามารถในการแข่งขันให้แก่ธุรกิจ ในยุคที่ต้องขับเคลื่อนด้วยทุนสมอง สติปัญญาและความคิดสร้างสรรค์ แทนการแข่งขันตามแนวคิดเดิมของระบบเศรษฐกิจอุตสาหกรรมการผลิตจำนวนมาก ซึ่งกำลังหมดสมัย ไม่สามารถแข่งขันได้ในธุรกิจปัจจุบัน ส่วนการสร้างอัตลักษณ์ผ้าทอเชียงแสนที่มาจากเรื่องราวความเป็นมาของชาวเชียงแสนได้นำมาสร้างสรรค์เป็นลวดลายที่เป็นอัตลักษณ์ เพื่อสื่อความหมายให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์จากวิถีวัฒนธรรมแบบดังเดิม และยังสอดคล้องกับ Soonthornchareon, W. (n.d.) ที่กล่าวว่าการคิดหรือการสร้างผลิตภัณฑ์หรือการบริการใด ๆ ต้องคิดให้เหนือขั้นกว่าที่เคยเป็นการสร้างผลิตภัณฑ์หรือบริการที่มีความสร้างสรรค์หรือธุรกิจสร้างสรรค์ จะช่วยสร้างมูลค่าเพิ่มพื่อให้ผู้บริโภคได้รับคุณค่าจากการบริโภคผลิตภัณฑ์หรือบริการนั้น การสร้างแบรนด์เป็นการเสริมสร้างอัตลักษณ์ของผลิตภัณฑ์และบริการนั้น ๆ และเป็นการนำมูลค่าเพิ่มมาแปลงเป็นคุณค่า เพื่อให้ผู้บริโภคได้รับรู้อย่างแท้จริง

ในการสร้างมูลค่าเพิ่มในการของผ้าทอเชียงแสนได้ทำการนำแนวความคิดสร้างสรรค์ในการออกแบบลายผ้าทอที่เป็นอัตลักษณ์ และการให้ความหมายของแต่ละลายผ้าทอจำนวน 5 ลาย โดยนำแนวความคิดของความต้องการและทัศนคติของผู้บริโภคที่เป็นลูกค้าในกลุ่มผ้าทอมานำเสนอโดยคำนึงถึงกลุ่มเป้าหมายเป็นหลักเพื่อให้เข้าใจ อีกทั้งการทำกระบวนการผลิตผ้ามาเป็นการเพิ่มมูลค่าทางการท่องเที่ยว เนื่องการทำทอผ้าลายขอพันเสาที่มีตีนจก เป็นกระบวนการผลิตที่ต้องใช้ระยะเวลาในการผลิตความชำนาญ ความเชี่ยวชาญ และภูมิปัญญาของชาวเชียงแสน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเพื่อการนำผลวิจัยไปใช้ประโยชน์

ผ้าทอเชียงแสนมีอัตลักษณ์เฉพาะตัวที่แสดงและบ่งบอกถึงวิถีชีวิต วัฒนธรรมประเพณีของชาวล้านนาเชียงแสนผ่านลายผ้า 5 ลาย ด้วยกัน ซึ่งผ้าทอพื้นเมืองลวดลายเชียงแสนนี้ นับเป็นเป็นมรดกทางวัฒนธรรมของชาวล้านนาเชียงแสนที่สืบทอดกันมาแต่ช้านาน เพื่อการอนุรักษ์ไว้ให้คงอยู่ จึงจำเป็นต้องใช้การท่องเที่ยวเป็นเครื่องมือในการนำเสนออัตลักษณ์ผ้าทอที่บ่งบอกเรื่องราวความเป็นล้านนาเชียงแสน ผ่านกิจกรรมการท่องเที่ยว อาทิ การจัดกิจกรรมการทอผ้าเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้ามาศึกษาเรียนรู้และลงมือปฏิบัติจริง การนำผ้าทอมาพัฒนาเป็นสินค้าของที่ระลึก อย่างไรก็ตาม การส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมโดยใช้อัตลักษณ์ผ้าทอจะประสบความสำเร็จหรือไม่นั้น จำเป็นต้องได้รับความร่วมมือทางและผลักดันซึ่งประกอบด้วยภาคชุมชน ภาครัฐ ภาคเอกชนและเครือข่ายความร่วมมือทางการท่องเที่ยว เป็นกลไกลสำคัญในการพัฒนาการท่องเที่ยวให้เกิดความยั่งยืน

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยครั้งต่อไป

การทำวิจัยในครั้งต่อไป ควรศึกษาเพิ่มเติมในเรื่อง

1. การส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการทำการตลาดผ้าทอโดยชุมชนในยุคดิจิทัล
2. การพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวเพื่อศึกษาเส้นทางการเดินทางของผ้าทอเชียงแสน

References

Buttawong, Seang. (2017, September 16). Baan Saew Textile Spacialist, Chiang Saen District, Chiang Rai province. Interviewed.

Chaikitti, Manit (2017, January 6). Chairman of the Chiang Saen Cultural Council, Chiang Rai province. Interviewed.

Fuangfusakul, Apinya. (2017). *Identity*. In Wasan Panya Kaew (Editor). Introduction to sociology. Chiang Mai: Wanida Press.

Fu-one, Buakli. (2017, December 22). Tung specialist Bann Sri Don Mun, Chiang Saen District, Chiang Rai province. Interviewed.

Ministry of Tourism and Sports. (2015). *Tourism Strategy of Thailand 2015 - 2017.* Bangkok: Ministry of Tourism and Sports.

Phra Budthayanmuni. (2017, January 6) Abbot of Wat Phra That Pha Ngao, Chiang Saen District, Chiang Rai province. Interviewed.

Polsawat, Sunee. (2017, December 22). Baan Sopkam Textile Spacialist, Chiang Saen District, Chiang Rai province. Interviewed.

Retrieved from http://gotomanager.com/content. 2016, December 10.

Retrieved from https://souvenirbuu.wordpress.com. 2018, March 9.

Small and Medium Enterprises Development Institute. (2018). *Value added services and product design*. Retrieved from http://www.ismed.or.th, 2017, March 7.

Soonthorncharoen, Warunee. (n.d.) *Create a product or service that is not difficult to imagine.* Retrieved from http://www.amexteam.com/resources/helper/editor/upload/knowledge/1/01_.pdf, 2017, March 7.

Suweranon, Pracha. (2015). *From Thai to Thai.* Bangkok: Tai Fah Deaw Kan Press.

Thammawong, Amporn. (2017, December 22). Baan Sopkam Textile Spacialist, Chiang Saen District, Chiang Rai province. Interviewed.

Thammawong, Sri (2017, March 20 and January 23) Textile Specialist, Chiang Rai Rajabhat University. Interviewed.

Wanna Chokbandansuk., Anulok, K., and Thongprayul, W. (2016). *Local Wisdom Inheritance of Teen Chok Tai-Yuan Fabric Production in Ratchaburi Province.* Journal of the Association of Researchers, 21(1) January - April 2016.

Assistant Professor, Orawan Boonpat, Ph.D
(Tourism and Hospitality Innovation Management),
Dean, School of Tourism, Chiang Rai Rajabhat University.

Paripan Kaewnet, M.A. (Tourism Industry Management)
Lecturer of Hotel Administration Program, School of Tourism,
Chiang Rai Rajabhat University.